

Aineenopettajakoulutuksen yksikkö/ Laatu järjestelmä 2008

Liite 1. Pyrkimys dialogisuuteen toimintaa ohjaavana periaatteena

Ajatus, että kaikki todellinen oppiminen on dialogia ja sitä voi tapahtua vain, jos opettajan ja oppijan suhde on dialoginen, on ikivanha. Sen ovat todenneet oikeaksi kaikki merkittävät kasvatustajattelijat Sokrateesta ja Platonista lähtien. Mutta dialogisuuden periaatteiden toteuttaminen käytännössä on vaikeaa, sillä oppilaitosten institutionaaliset rakenteet sekä ympäristöstä ja yhteisöstä nousevat sosiaaliset paineet vaikeuttavat sitä.

Käsitteellä, jolla on historia, ei voi olla yksikäsitteistä sisältöä tai määritelmää; dialogisuudella on takanaan pitkä historia. Sana *dialogi* on muodostunut substantiivista *logos* ja etuliitteestä *dia*. Sanan loppuosa on tarkoittanut erityisesti mielekästä tai järjellistä sanaa tai puhetta, ja etuliite *dia* antaa sille merkityksen 'välillä tai välissä oleva logos'. Näin dialogi voidaan ymmärtää kahden subjektin välille syntyväksi järjelliseksi tai mielekkääksi puheeksi.

Dialogi on dynaamista, avointa ja se voi jatkua periaatteessa loputtomiin. Aidossa dialogissa syntyy jotakin uutta, joka on enemmän kuin keskustelun alussa olleiden lähtökohtien summa. Siinä ihmiset rakentavat yhdessä keskustellen merkitystä, tarkoitusta tai ymmärrystä, etsivät mieltä ja tulkintaa elämälleen ja maailmalleen. Aidossa dialogissa ei kumpikaan osapuoli voi julistautua lopullisen totuuden haltijaksi – eikä kumpikaan voi väittää ymmärtävänsä toista ”täydellisesti”. Vaikka dialogissa pyritäänkin ”yhteiseen ymmärrykseen”, niin Toiselta ei kuitenkaan yritetä riistää hänen ”toiseuttaan”. Dialogi ei siis ole tunkeilevaa.

Dialogisuus liittyy kiinteästi ”sokraattiseen” ja myös kokonaisvaltaiseen oppimis- ja opetuskäsitykseen; molemmat painottavat oppilaan harrastusta ja omaa aktiivisuutta ja näkevät opettajan tuon aktiivisuuden herättäjänä, vahvistajana ja suuntaajana. Dialogisesti toimiva opettaja ei ”siirrä” tietoa oppilaalleen, vaan tulkitsee todellisuutta ja rakentaa merkityksiä oppilaan kanssa. Dialogisuus on pyrkimystä inhimilliseen kommunikaatioyhteyteen. Siinä onnistutaan joskus paremmin ja joskus huonommin – eikä mikään takaa sitä, että saavutukset voisivat olla automaattisesti vuosi vuodelta parempia.

Dialogisuuden periaatteen kanssa ristiriitaan vievät ”tehokkaan suorittamisen” ja ”oikeudenmukaisen kontrollin” mentaliteetti. Näin ainakin siinä tapauksessa, että oikeudenmukaisuudella ja läpinäkyvyydellä tarkoitetaan samojen ulkoisten standardien mekaanista soveltamista kaikkien opiskelijoiden kaikkiin suorituksiin tai jos tehokkuus mielletään taidoksi suoriutua kontrolloivista testeistä mahdollisimman vaivattomasti. Se johtaa näennäiseen ja ulkokohtaiseen oppimiseen, oppimisen jäljittelyyn, josta kaikki merkittävät kasvatustajattelijat ovat painokkaasti varoittaneet.

Dialogisuutta ja sen käsitteitä pyritään selkeyttämään ja syventämään opettajan pedagogisissa opinnoissa. Erilaisia ryhmä- ja yhteistoiminnallisen oppimisen muotoja käytetään ja kehitetään yhteistyössä. Opiskelijan ohjauksessa

pyritään standardoivan kontrollin sijasta siihen, että se olisi dialogista ja vahvistaisi opiskelijan persoonakohtaista kasvua opettajana.

Dialogisuuden yhtenä keskeisenä tavoitteena on tuoda vuorovaikutteisia vaihtoehtoja ”tehokkaan suorittamisen” ja ”oikeudenmukaisen kontrollin” mentaliteetille ja rutiineille. Portfoliotaan työstäessään opiskelija voi pohtia omaa kehitystään ja kasvuaan kokonaisvaltaisempana ja persoonakohtaisempana prosessina – ei vain yksittäisten tehtävien suorittamisena. Dialogiseen portfolio-työskentelyyn kuuluu olennaisena osana itsen parempaan ymmärrykseen pyrkivä, ohjaajan kanssa tapahtuva keskustelu ja toiminnan ja tapahtuneen tulkinta. Näin ymmärrettynä porfoliotyöskentely voi olla dialogista silloinkin, kun opiskelija tekee sitä paljolti yksin.

Dialogisuuden periaate on ollut keskeinen teema myös yksikön ja koko laitoksen tutkimustoiminnassa aina 1990 -luvun alusta saakka. Ensimmäisinä vuosina yhteistyö filosofian laitoksen kanssa oli kiinteää, mutta myöhemmin yhteistyötahoiksi ovat tulleet muut kasvatus- ja koulutusalan yksiköt niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.¹

¹ Yksittäisistä tutkimusprojekteista tai julkaisuista voidaan mainita tässä yhteydessä:

Dialogissa Osa I: Matkalla mahdollisuuteen Jorma Lehtovaara & Riitta Jaatinen (toim.) Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 21/1994)

Dialogissa Osa II: Ihminenä ihmisyhteisössä. Jorma Lehtovaara & Riitta Jaatinen (toim.) Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 8/ 1996),

Kolkka, Marjo. Ammattiin oppimisen situationaalisuus, yksilöllisyys ja prosessuaalisuus. (väitösk.) Acta Universitatis Tamperensis 825, 2001.

Kukkonen, Harri. (väitösk.) Ohjauskeskustelu pelitilana: erilaisuus ammatillisen opettajaopiskelijan ohjaamisessa. Tampere University Press, 2007.

Lehtovaara, Maija. Subjekttiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. (väitösk.) Acta Universitas Tamperensis 338, 1992.

Värri, Veli-Matti. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään: dialogisen kasvatuksen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. (väitösk.) Tampere University Press, 1997.